

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԳՄՄՆ Գյումրու թիվ 1 ավագ դպրոց

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ <<ՏԱՌԱՃԱՆԱԶՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԶՈՒԳԱԿՑՈՒՄԸ>>

Կատարող՝ Հերմինե Համբարձումի Մկրտչյան

<<Օյունջյան>>դպրոց-վարժարան/դասվար (III խումբ)

Ղեկավար՝ Անահիտ Փարկիթյան

ԳՅՈՒՄՐԻ 2022

Բովանդակություն

Ներածություն 3-4

Գլուխ 1. Տառաճանաչության ուսուցումը հայ իրականության մեջ 5-11

Գլուխ 2. Տառաճանաչության ավանդական մեթոդները.....12-20

Գլուխ 3. Տառաճանաչության արդի պրակտիկան.....21-24

Եզրակացություն

Օգտագործված գրականության ցանկ

Ներածություն

Հանուր մարդկության և ի մասնավորի յուրաքանչյուր ժողովրդի մշակույթի ու դպրության պատմությունն ազդարարվում է նախ գրերի ստեղծմամբ, ապա և դրանց ուսուցմամբ:

Տառաճանաչությունը, լինելով ուսուցման հիմնաքարերից, չափազանց կարևորվում է նախ այն առումով, որ այն հանդես է գալիս իբրև հիմնակետ հետագա ուսուցման համար:

Թեմայի արդիականությունը: Հայտնի է, որ տառաճանաչության ավանդական մեթոդները պատմության մեջ քննություն են բռնել և շարունակաբար գործադրվել են դպրոցներում, մինչդեռ ժամանակակից մոտեցումները դեռ ճշգրտման, արդյունավետության տեսակետից քննարկման կարիք ունեն, որոնց ուղղությամբ ներկա աշխատանքը մի համեստ փորձ է լինելու:

Աշխատանքի նպատակը համարում ենք տառաճանաչության ժամանակակից մեթոդների ուսումնասիրությունը՝ քննելով դրանց արդյունավետության աստիճանը: Աշխատանքի նպատակից ելնելով՝ առանձնացրել ենք նաև առաջադիր խնդիրները, որոնք են.

- ✓ Տառերի ուսուցման քայլերի ուսումնասիրություն:
- ✓ Տառի և հնչյունի ուսուցում:
- ✓ Տառերի և հնչյունների համադրությունների ուսուցում՝
  - ա/ վանկ,
  - բ/ բառ:
- ✓ Ուսումնասիրել հայոց լեզվի մեթոդիկայի պատմության մեջ գործադրված տառաճանաչության մեթոդների ընդունելի և մերժելի կողմերը:
- ✓ Դիտարկել ժամանակակից հայ դպրոցի կրտսեր դասարաններում տառաճանաչության կազմակերպման ընթացքը:
- ✓ Ուսումնասիրել 6 /5,5/ տարեկաններով համալրված առաջին դասարանների աշակերտների կարդալու կարողությունների և խոսքի զարգացման մակարդակը:

ԳԼՈՒԽ 1. Տարածանաչության ուսուցումը հայ իրականության մեջ

Նախքան բուն թեմային անդրադառնալը՝ նախ նշենք հայ իրականության մեջ հնչյունային գրի ¹ գոյության և զարգացման պատմության՝ մեր աշխատանքի համար էական մի քանի փաստեր՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գրի զարգացման, ինչպես նաև դրանց ուսուցման նպատակով առաջադիր խնդիրների լուծման համար դարեր շարունակ բազմաթիվ ու տարաբնույթ մեթոդներ են ձևավորվել:

Այս առումով մեծապես կարևորվում է այն իրողությունը, որ նախամեսրոպյան շրջանի Հայաստանում եղել են դպրոց և մատենագրություն: Փավստոս Բուզանդի վկայությամբ՝ Ներսես Մեծը դպրոցներ է բացել Հայաստանում, որտեղ դասավանդվել են հունարեն և ասորերեն: Այսինքն՝ կարելի է ասել՝ տառուսուցման մեթոդներ կիրառվել են Հայաստանում նախքան մաշտոցյան գրերի գյուտը, այլ հարց է արդեն, թե տվյալ մեթոդները գործադրվել են մայրենի, թե՞ օտար լեզվի տառուսուցման համար: Ցանկացած պարագայում այս հարցի մանրամասն քննարկմանը մենք անդրադառնալ չենք կարող, քանի որ որևէ վկայություն չունենք դասավանդման մեթոդների գործադրման վերաբերյալ, ուղղակի կարող ենք արձանագրել, որ դրանք եղել են հին ու վաղնջական Հայաստանում:

Իսկ արդեն Մաշտոցի գյուտից հետո հայ դպրությունը թևակոխում է զարգացման մեկ այլ շրջան, որի մասին նախորդ փուլի համեմատ որոշակի տեղեկություններ պահպանվել են:

Ընդհանրապես հայ իրականության մեջ միշտ էլ կարևորվել է գրերի գյուտն ու գրաճանաչությունը: Այսպես, հայ հանճարեղ իմաստասեր Գրիգոր Տաթևացին գտնում էր, որ գրերը մարդուն հնարավորություն են տալիս անփոփոխ դարձնելու փոփոխական բնությունը՝ կայունացնելով խոսքը, սահմանափակ թվով գրերի միջոցով արտահայտելու ամենաբազմազան մտքեր՝ ընդգծելով, որ մարդը միակ բանական էակն է, որ զիր ունի ²:

---

¹ Հնչյունային գրին նախորդող գրային համակարգերին չենք անդրադառնում՝ նկատի ունենալով մեզ հետաքրքրող թեմային անմիջական առնչության նվազագույն աստիճանը:

² Տե՛ս Ջահուկյան Գ., Քերականական և ուղղագրական աշխատությունները հին և միջնադարյան Հայաստանում, Երևան, 1954, էջ 296-297:

Ինչ վերաբերում է մաշտոցյան գրերին, ապա պատմական փաստերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գրերի ստեղծմանն անմիջապես հաջորդել է տառուսուցման մեթոդների փնտրտուք, քանի որ գրերը գործածության մեջ դնելու, ժողովրդի սեփանակությունը դարձնելու համար անհրաժեշտ էր դրանք սովորեցնել՝ մշակելով դրանց գործադրման սկզբունքներն ու ձևերը:

Մեսրոպ Մաշտոցի կիրառած գրուսուցման մեթոդը ժամանակակից մեթոդամանկավարժական գրականության մեջ կոչվում է *պատմական, տառահեղական՝ գրկապության, հնչյունական, վանկային* և համարվում է *մաքուր կամ անխառն* մեթոդ³: Գրերի գյուտից, Մեսրոպ Մաշտոցի՝ նշանագրերի մեթոդի հիմնադրումից և տառաձանաչության առաջին մեթոդի կիրառումից անմիջապես հետո հայ իրականության մեջ շարունակաբար ուշադրության կենտրոնում է եղել տառաձանաչությունը և դրա ուսուցումը: Փորձենք համառոտակի ներկայացնել տարբեր դարաշրջանների հայ մտավորականների կարծիքները՝ ընդգծելով նրանց ներդրումն ու փորձը:

Անհնար է խոսել մանկավարժության և ազգի լուսավորության մասին և չանդրադառնալ հայ նոր մանկավարժության հիմնադիր Խաչատուր Աբովյանի վաստակի գնահատմանը: Նա առաջիններից էր, ով հրաժարվեց գրաբար գրելուց, հեղինակեց առաջին աշխարհաբար դասագիրքը՝ «Նախաշավիր կրթության» այբբենարան – ընթերցարանը: «Նա յուր «Նախաշավիր» վերնագիրը կրող այբբենարանով պատերազմ հայտնեց հին գիրկապի դեմ»⁴:

Խ. Աբովյանը նախ սովորեցնում էր ճանաչել ու գրել բոլոր տառերը՝ յուրաքանչյուր տառի ուսուցումը կապելով համապատասխան հնչյունի հետ, իսկ հետո, երբ աշակերտը հայերեն բոլոր տառերը ճանաչում էր, այսինքն՝ դրանք գրել ու կարդալ գիտեր, առաջարկու էր անցնել կարդալու և գրելու ուսուցմանը:

Կարդալու և գրելու համատեղ ուսուցման այս նոր մեթոդը կարելի է համարել մեծ առաջընթաց, որը, սակայն, ժամանակակիցների կողմից ոչ միայն չգնահատվեց, այլև քննադատվեց:

³ Տե՛ս Բաղրամյան Ռ., «Գրաձանաչության Մեսրոպ Մաշտոցի մեթոդը», Երևան, «Լույս», 1989, էջ 42

⁴ Ղ. Աղայան, Երկերի ժողովածու, հատոր չորրորդ, 1969, էջ 138:

Խ. Արուվյանից հետո գրաճանաչության ուսուցման *հնչական* մեթոդի պաշտպանությամբ հանդես եկավ Սեդրակ Մանդինյանը:

Ընդգծենք, որ վերոնշյալ բոլոր այբբենարանները նախատեսված էին 7-8 տարեկան երեխաների համար, որոնք ոչ մի չափանիշով չէին համապատասխանում այսօրվա 7-8 տարեկանների առանձնահատկություններին, բնական է, որ սրանց գործադրումն անարդյունավետ կլինեին 5.5 - 6 տարեկանների համար:

Այս ասպարեզում իր նորարական սկզբունքորով աչքի ընկավ նաև Արշակ Չիլինկարյանի, Տիգրան Ռաշմաճյանի և Ավետիք Իսահակյանի հեղինակած «Դասընկեր» այբբենարան – ընթերցարանը /1909 թվին/:

Հայ դպրոցում գրաճանաչության ուսուցման հնչական մեթոդի գործադրման այլ փորձեր ևս եղել են, սակայն այս հիմնախնդրի շուրջ առավել վճռական ու հիմնավոր խոսք ասաց հայ մեծ մանկավարժ Ղազարոս Աղայանը:

Ա. Տեր-Գրիգորյանը 20-րդ դարի կեսերին հանգամանորեն դիտարկեց *վերլուծական – համադրական* մեթոդը՝ անդրադառնալով դրա թերություններին, որոնց վերացման նպատակով հայ դպրոցում ներդրեց գիտականորեն հիմնավորած նոր՝ *վերլուծական – համադրական հնչութաբառային* կամ *գլոբալ* մեթոդը: 1970-ական թվականներին հրատարակվեց նրա «Այբբենարան»-ը, որը հայ դպրոցում 25 տարի շարունակ կիրառվեց:

Ի դեպ, նկատենք, որ գրաճանաչության *վերլուծական – համադրական հնչութավանկային* մեթոդով է կազմակերպվել նաև 1999 թվականից մինչև այժմ Հայաստանի Հանրապետության դպրոցներում կիրառվող Վաչագան Սարգսյանի «Այբբենարանը»:

Այսօր արդի հայ դպրոցներում կիրառելի է Վ. Սարգսյանի «Այբբենարանը», որը բավականաչափ հարուստ է երեխաների համար նոր, անձանոթ բառերով ու բառակապակցություններով /մոտ 170 բառ, ինչպես՝ *տիար, տեգ, սիրամարգ, Ցամաքաբերդ* և այլն/: Այսպես կարելի է շարունակաբար թվարկել հայ երախտավերներին և նրանց կատարած աշխատանքները, սակայն սահմանափակվենք վերոհիշյալներով՝ անդրադառնալով ժամանակակից մանկավարժությանն ու գրաճանաչության խնդիրներին:

Գլուխ 2. Տառաճանաչության ավանդական մեթոդները

Գրաճանաչության կամ տառաճանաչության մեթոդները կարդալ և գրել սովորեցնելու միջոցներն են, որոնց հիմքում դրված է լեզվի հնչույթների ու տառերի փոխհարաբերությունը և ուսուցվող լեզվական միավորը: Դրանք հնարավորություն են տալիս բանավոր խոսքը ճշտությամբ գրանցել սովյալ լեզվի հնչույթները մարմնավորող գրաֆիկական նշանների կամ այբուբենի միջոցով, այսինքն՝ գրել սովորեցնել և այդ պայմանական նշանները վերստին իրենց համապատասխան հնչույթներին վերածելու միջոցով վերականգնել բանավոր խոսքը⁵:

Ընդունված է ավանդաբար գրաճանաչության մեթոդները բաժանել չորս խմբի՝ *տառային, հնչունային, վանկային և բառային*, որոնցից յուրաքանչյուրը կարող է լինել *վերլուծական, համադրական և վերլուծական-համադրական*⁶:

Ինչպես վերևում արդեն նշել ենք, հայ դպրոցում տառաճանաչության ամենահին մեթոդը *հնչունային* կամ *պատմականն* է, որի հիմնադիրն ու առաջին գործադրողը եղել է Մեսրոպ Մաշտոցը: Միջին դարերում Հռոմից ու Հունաստանից Հայաստան է թափանցել *տառանունների մեթոդը*, որը երկար ժամանակ տիրապետող է եղել:

1870-1880-ական թվականներից մինչև 20-րդ դարի 30-ական թվականները հայ դպրոցում գործածության մեջ են եղել *օրինակելի կամ նորմալ* բառերի, ինչպես նաև կարդալու հիմքում ձայնավոր տառը դնելու և նրա շուրջ բաղաձայնները խմբավորելու մեթոդները: Վերլուծական-համադրական հնչունային մեթոդի տարբերակներից է նաև *մաքուր-բնական հնչունների* մեթոդը:

Խորհրդային դպրոցի առաջին շրջանում լայն տարածում է գտել *ամբողջական բառապատկերների* մեթոդը, որը հիմնականում նախատեսվել էր անգլերենի ուսուցման համար: Հայ դպրոցում մեծ տարածում չգտնելով՝ տեղը զիջել է *վերլուծական-համադրական հնչունային* մեթոդին, որը հարյուր տարուց ավելի (ընդմիջումներով) գործադրվել է:

Գաղտնիք չէ, որ այսօր առաջին դասարանցիների մի մասը դպրոց է գալիս առանց համապատասխան նախապատրաստման, որի պակասը, անշուշտ, պիտի

⁵ Տե՛ս Վիքիպեդիա ազատ հանրագիտարան:

⁶ Տե՛ս Ա. Տեր-Գրիգորյան,

լրացվի դպրոցում՝ ժամանակակից մանկավարժական գիտությունների պահանջներին համապատասխան՝ որոշակի ծրագրերով և մեթոդներով:

Բնական է՝ գրուսուցման նախապատրաստական շրջանի առաջադիր նպատակն աշակերտներին կարդալ և գրել սովորելու համար նրանց տեսականորեն ու գործնականորեն, հոգեբանորեն ու ֆիզիկապես նախապատրաստելն է: Այս շրջանի տևողությունը, պայմանավորված տարբեր մեթոդների կիրառությամբ, տարբեր է լինում, օրինակ՝ հնչյունային մեթոդի գործադրմամբ այն տևում է 2-3 շաբաթ, հնչույթավանկայինի կիրառմամբ՝ 1-1.5 շաբաթ, հնչույթաբառային մեթոդի օգնությամբ՝ 3-4 շաբաթ և այլն:

Այս շրջանում տառուսուցման ճիշտ կազմակերպման համար կարևորվում են երեխայի՝ գրելու համար ձեռքի նախապատրաստումը, ինչպես նաև կարդալու սկզբնական կարողության ձևավորման համար անհրաժեշտ նախադրյալների ստեղծումը:

Պակաս կարևոր չէ նաև աշակերտներին ճիշտ նստել սովորեցնելը, որը կարելի է համարել երեխաների ֆիզիկական նորմալ զարգացման և դասերին ակտիվորեն մասնակցելու հիմնական նախապայմաններից է:

Ընդգծենք, որ դպրոցը երեխայի համար նոր աշխարհ է՝ նոր խնդիրներով ու հետաքրքրություններով: Այս պարագայում կարևորվում է դասվարի՝ իբրև մանկավարժի ներկայությունն ու անմիջական միջամտություն:

Այս շրջանում կարևոր է նաև լեզվական նախագիտելիքների ուսուցումը:

Ինչպես նաև ուսուցման այս փուլում օգտակար են նախադասությունները բառերի բաժանելու, առաջադրված բառերով նախադասություններ կազմելու, ինքնուրույն կերպով նախադասություններ ու բառեր ասելու, բառերը վանկերի բաժանելու, վանկերից հնչյուններ առանձնացնելու :

Գրելու աշխատանքին վարժեցնելու համար նախ պետք է զարգացնել աջ ձեռքի /ձախիլկների համար ձախ փեռքի/ դաստակի ու մատների մանր-մկանային համակարգը:

Գրուսուցման աշխատանքներում իր տեևողությամբ, բարդությամբ և կարևորությամբ առանձնանում է *բուն գրուսուցման կամ այբբենական* շրջանը, երբ

երեխան ճանաչում է բոլոր հնչյուններն ու տառերը, սովորում դրանք ճիշտ արտաբերել, գրել ու կարդալ:

Տառուսուցման ամենադժվարին և միաժամանակ ամենակարևոր ու պատասխանատու աշխատանքը նոր սովորելիք հնչյունի անջատումն է բառից, որը կարող է իրականացվել մի շարք ձևերով՝ նայած հնչյունի բնույթին և աշակերտների ըմբռնման մակարդակին: Անձանոթ հնչյունի անջատման ամենատարածված ձևը բառի տարրալուծումն է վանկերի ու հնչյունների: Բառն աշակերտների օգնությամբ վանկերի բաժանելուց և վանկ առ վանկ մի քանի անգամ արտասանել տալուց հետո հետագա վերլուծության համար վերցվում է այն վանկը, որի մեջ գտնվում է անձանոթ հնչյունը: Կարելի է վերլուծությունն սկսել նաև այն վանկից, որի մեջ բոլոր հնչյունները երեխաներին ծանոթ են, և ապա նոր անցնել մյուս վանկին, որի մեջ գտնվում է նոր հնչյունը: Աստիճանաբար առանձնացվում են այն հնչյունները, որոնք արդեն ծանոթ են աշակերտներին, որով դրանք վերստին վերհիշվում ու ամրապնդվում են, մինչև որ մնում է միայն անձանոթ հնչյունը. դրանով անձանոթ հնչյունն անջատվում է բառից: Ձայնավոր հնչյունները ձայնով կամ արտասանությամբ ընդգծելը շատ հեշտ է, որովհետև ցանկացած չափով կարելի է երկարաձգել կամ տևական դարձնել դրանց արտասանությունը: Մակայն բաղաձայն հնչյուններն այս տարբերակով հնարավոր չէ անջատել, քանի որ արտասանության որոշակի աստիճանում մաքուր հնչյունը խլանում է, և նրա փոխարեն հնչեցվում է ը հնչյունը:

Գաղտնիք չէ, որ տառն ազդում է տեսողության, իսկ հնչյունը՝ լսողության վրա:

Արդյունավետ է համարվում նաև բառաշարքերի՝ նմանությամբ ընթերցումը: Ընթերցման այս ձևը նպաստում է նաև երեխայի ուշադրության զարգացմանը:

Նոր տառի գրությանը երեխաներին նախապատրաստելու համար ուսուցիչը մատի շարժումով տառը գրել է տալիս օդում, սեղանի վրա, որպեսզի տառապատկերի պարզ ընկալում լինի:

Երեխաներին պետք է սովորեցնել ինչպես գրելիս մտքում հնչյուններով հեզելը, որպես բառերի մեջ տառերը բաց թողնելը կանխելու միջոց, այնպես էլ վանկերով մտքում ինքն իրեն թելադրելը, որպես գրելու տեխնիկային տիրապետելու միջոց:

Գլուխ 3. Գրաճանաչության արդի պրակտիկան

Արդի հայ մանկավարժությունը խարսխված է խորհրդային մանկավարժության վրա, որը բացառիկ դեր ու նշանակություն է ունեցել համաշխարհային մանկավարժական մտքի զարգացման վրա՝ տալով արդյունավետ բազմաթիվ մեթոդներ ու մոտեցումներ:

Նշենք, որ 1988 թվից սկզբնավորվեցին արմատական փոփոխություններ, որոնք առավել ընդհանրական բնույթ ստացան Խարհրդային Միության փլուզումից հետո: Այսպես, ժամանակի պահանջներին ընդառաջ գնալով՝ առաջադրվեցին նոր պահանջներ, ինչպիսիք էին ազատություն տալ պրակտիկ մանկավարժական ստեղծագործական նորամուծություններին, ժողովրդականացնել կառավարման մեթոդները, իրականացնել կառավարման համակարգի ապակենտրոնացում, ստեղծել կրթության ոլորտի խնդիրների լուծման հարցերին հասարակության ներկայացուցիչների ակտիվ միջամտության հնարավորություններ⁷:

Այս ամենին զուգընթաց՝ աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներից ժամանակակից համարվող մանկավարժական գաղափարներն ու ավանդույթները թափանցեցին ինչպես Հայաստանի Հանրապետություն՝ փոխելով ժամանակակից մանկավարժական մոտեցումները և առաջադրելով նոր իրականության համար առավել իրատեսական խնդիրներ:

Դեպի աշակերտը կողմնորոշված կրթադաստիարակչական գործընթացն ակնկալում է սոցիալական նոր՝ աշակերտի դերի հետ 5,5-6 տարեկան երեխաների հոգեբանական և ֆիզիկական հարմարեցում և ընտելացում ուսումնական ռեժիմին, աշակերտակենտրոն ուսուցման մեթոդների և միջոցների ընտրություն, ուսուցման գործընթացում աշակերտի՝ օբյեկտից սուբյեկտի վերածում: Այս և նման մանկավարժական խնդիրներն առավել ևս կարևորում են 12-ամյա կրթությամբ պայմանավորված վաղ ուսուցման հիմնախնդիրները:

Պետք է համարել բնական, որ 5,5-6 տարեկան երեխայի ուսուցման համար կարևոր նախապայման է դասաժամի ծալավն ու ծանրաբեռնվածության աստիճանը: Այս պարագայում նախ առաջարկվում է ավանդական դասի 45 րոպե տևողությունը

---

⁷ Տե՛ս Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիր, «Նոր դպրոց», <http://www.slideshare.net/nordprocmskh/ss-6749343>:

փոխել՝ դարձնելով 30 րոպե, և ուսումնական գործընթացի մնացած 15 րոպեներում իրականացնել զանազան դիդակտիկ և շարժուն խաղեր՝ անշուշտ, նկատի ունենալով ուսուցանվող նյութի յուրահասկությունները:

Նշված խնդիրները և՛ մանկավարժական, և՛ հոգեբանական տեսանկյունից ճիշտ, առողջապահության պահանջներին համապատասխան լուծելու, ուսուցման գործընթացը 5.5-6 տարեկան երեխաների համար դյուրընկալելի դարձնելու նպատակով դասագրքերի վրա աշխատող մասնագետները և կրտսեր դպրոցականների կրթության և դաստիարակության հիմնախնդիրներով զբաղվող մանկավարժները պիտի նկատի առնեն թե՛ վաղ ուսուցման կազմակերպման հայրենական փորձը, թե՛ երեխաների վրա մեծ ազդեցություն թողնող աշխարհի հարաճուն և համեմատական փոփոխությունները, և նրանց ուսումնական գործունեությունը կազմակերպեն՝ հաշվի առնելով հիմնահարցի պատմական դրվածքը, արդի տեսությունն ու պրակտիկան:

Ժամանակակից դպրոցում, որտեղ ուսուցումը տարվում է աշակերտակենտրոն, անձնակողմնորոշիչ կրթության սկզբունքներով, նոր ծրագրեր են մշակվում և կիրառվում, որոնց կառուցվածքն ու բովանդակությունը բխում են ինչպես տասներկուամյա հանրակրթական դպրոցի առաջինից չորրորդ դասարաններում իրականացվող կրթադաստիարակչական գործընթացի խնդիրներից, այնպես էլ մայրենիի դասավանդման նպատակներից:

Վաղուց ապացուցված է, որ հեքիաթային կերպարները, պատկերներն ու իրադարձությունները հեշտությամբ ամրակայվում են հիշողության մեջ և մտապահվում երկար ժամանակ: Հեքիաթների միջոցով ուսուցումը գիտելիքների փոխանցման ընդունված տարատեսակ է եղել մարդկության պատմության ողջ ընթացքում: Գաղտնիք չէ, որ ուսուցման հարցում չափազանց կարևոր է սիրով և ուշադրությամբ լսելը, իսկ հեքիաթը, լինելով երեխաների համար անչափ սիրելի իրողություն, ստեղծում է նախատրամադրվածություն տրվելիք նյութը լսելու: Այսինքն, եթե ուուցիչը ասում է երեխաներին, որ իրենք հիմա հեքիաթ են լսելու, ապա նրանք արդեն տրամադրվում են լսելու, որը կարևոր նախապայման է ընկալման գործընթացի համար: Հեքիաթի միջոցով կարելի է ավելի հեշտացնել

հնչյուն-տառ կապի ստեղծումը. լսելով հնչյունը՝ երեխան հիշում է տառի գրաֆիկական պատկերը, որն ստացվել էր հեքիաթի ընթերցման արդյունքում⁸:

Դպրոցական պրակտիկայում իրենց ուրույն տեղն ունեն ուսուցողական բնույթի ուսումնական հեքիաթները, որոնք ստեղծվում են մանկավարժների կողմից՝ մանկան համար ուսումնական նյութն առավել մատչելի ձևով մատուցելով:

Տառուսուցման ընթացքում ևս կարելի է կիրառել հեքիաթի մեթոդը՝ դժվարընկալելի նյութերը ներկայացնելիս:

Նշենք, որ ԽԻԿ համակարգով առաջնորդվելով՝ ուսուցչակենտրոն ուսուցումը փոխարինվում է աշակերտակենտրոնի, որն առավել հետաքրքրական ու արդյունավետ է դարձնում դասը:

Խոսելով գրաձանաչության արդի պրակտիկայի մասին՝ կարելի է անդրդառնալ Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի փորձին, որտեղ ուսումնառությունն ընդհանրապես նորագույն մեթոդներով և տեխնիկայի ընձեռած հնարավորություններով է տարվում:

Այսպես, այստեղ առաջարկվում է էլեկտրոնային այբբենարանների նախագիծ, որն ընդգրկում է ուսուցման այբբենական շրջանը: Ծրագրի հեղինակները պնդում են, որ սրանով տառուսուցման փուլը *«տառաձանաչ սովորողների համար ձանձրալի չէ, հետաքրքիր է ու սպասված»*:

Սովորողների անուններով այբբենարանը կազմված է notebook ծրագրով: Իսկ այդ ընթացքում սովորողը ստեղծում էր իր անհատական այբբենարանը: Աշխատում է paint համակարգչային ծրագրով: Յուրաքանչյուր սովորող ստեղծում է իր անհատական այբբենարանը:

Նախագծում ընդգրկված են ուսուցչի և սովորողների կողմից ստեղծված անհատական էլեկտրոնային այբբենարանները:

Այս գործունեության ընթացքում սովորողի կողմից ստեղծված ամբողջական նախագիծը, ուսումնական փաթեթը հավաքվում է: Ստեղծված աշխատանքները

---

⁸ Համացանցում կան համարյա բոլոր տառերի վերաբերյալ հեքիաթ-մուլտֆիլմեր, սակայն մենք ընտրել ենք Ե -ն, քանի որ այս հինչունն ունի ուսուցման որոշակի բարդություն:

ներկայացվում են կրթահամալիրում անցկացվող ստուգատեսներին, տեղադրվում են կայքում»⁹:

Անշուշտ, բավական հակասական է այս մեթոդով առաջնորդվելը, քանի որ ոչ բոլոր երեխաները կարող են համակարգչային հիշյալ ծրագրերից օգտվել: Փաստորեն, տառաճանաչ դառնալուց առաջ բոլոր երեխաները նախ պետք է համակարգչային բավական լուրջ կարողություններ ու հմտություններ ունենան, որը, անշուշտ, ցանկալի է, բայց ոչ իրատեսական:

Ինչ վերաբերում է տառուսուցման ընթացքում կիրառվող մեթոդներին, գտնում ենք, որ ուսուցումը պետք է սկսել նախ արդիական տարբերակների գործադրմամբ, քանի որ դրանք արդեն ժամանակի քննությունը բռնած ձևեր են, իսկ ինչ վերաբերում է նյութի ամփոփմանը, ապա այս պարագայում առավել նպատակահարմար ենք համարում արդի միջոցների կիրառումը:

Գրաճանաչության գործընթացի արդյունավետությունը հիմնավորվում է ուսումնական տարվա ավարտին՝ ամփոփելով արդյունքները՝ աշակերտների կարդալու և գտրելու որոշակի մակարդակի առկայությամբ, որը հնարավոր է իրականացնել, եթե գրաճանաչության գործընթացում մեթոդապես ճիշտ կարտարվեն գրել – կարդալու կարողությունների ձևավորման երեք փուլերը՝ հաշվի առնելով վաղ ուսուցման նպատակները, խնդիրները, 5,5 - 6 տարեկան աշակերտների տարիքային առանձնահատկությունները:

Կարծում ենք՝ առավել արդյունավետ կլիներ ուսուցումը, եթե առաջնորդվելով գրաճանաչության պատմական զարգացման ընթացքում բարելավված մեթոդներով, վաղ ուսուցման պայմաններում հատուկ մոտեցումներ մշակվեն և տարբերակված կերպով ներկայացվեն 5,5 և 6 /առանձին/ տարեկանների ուսուցման գործընթացը՝ համապատասխան այբբենարաններով, ուղեցույցներով, ուսումնաօժանդակ նյութերով:

---

⁹ Տե՛ս Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիր, Նոր դպրոց կայքէջում տեղակայված *Իմ կէտկտրոնային այբբենարանը*: <http://www.slideshare.net/nordprocmskh/ss-6749343>:

Ե Ձ Ր Ա Կ Ա Ց ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Մեր աշխատանքը բաղկացած է ներածական հատվածից, երեք գլուխներից՝ «Տառաճանաչության ուսուցումը հայ իրականության մեջ», «Տառաճանաչության ավանդական մեթոդները» և «Տառաճանաչության արդի պրակտիկան», ինչպես նաև *Եզրակացություն* և *Օգտագործված գրականության ցանկ* բաժիններից:

- «Ներածություն» բաժնում հիմնավորել ենք մեր աշխատանքի արդիականությունը և նպատակները:
- Առաջին՝ «Տառաճանաչության ուսուցումը հայ իրականության մեջ», գլխում ներկայացրել ենք գրուսուցման անցած ուղին՝ ներկայացնելով մեծանուն հայ մանկավարժների վաստակն ու ներդրումը:
- Մեր աշխատանքի երկրորդ «Տառաճանաչության ավանդական մեթոդները» գլխում իբրև առանցքային ուսումնասիրման առարկա վերցրել ենք գրաճանաչության կամ տառաճանաչության ավանդական՝ մասնավորապես ժամանակի ընթացքում քննություն բռնած մեթոդները */տառային, հնչյունային, վանկային և բառային/*՝ քննելով տառուսուցման բոլոր փուլերում դրանց գործադրման արդյունավետությունը:
- Մեր աշխատանքի երրորդ՝ «Տառաճանաչության արդի պրակտիկան», գլուխը նվիրել ենք ժամանակակից մեթոդների վերլուծությանը, մանավանդ որ այսօր շահարկվում է արդիական մեթոդների գործադրումն իբրև խիստ արդյունավետ միջոց: Մենք կարծում ենք, որ առավել նպատակահարմար է պատմականորեն փորձարկված, արդարացված ավանդական մեթոդների մի մասի կամ նրանցից ընտրված առանձին հնարների գործածումը:
- Այս գլխում անդրադարձել ենք նաև վաղ ուսուցման (նկատի ունենք 5,5 - 6 տարեկան երեխաների) խնդիրներին, որոնց հաղթահարման համար անբիաժեշտ միջոցների փնտրտուքը դեռ շարունակվում է:
- Աշխատանքը եզրափակել ենք «Եզրակացություն» և «Օգտագործված գրականության ցանկ» բաժիններով, որտեղ ներկայացրել ենք մեր աշխատանքի ամփոփումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Աղայան Ղ., Երկերի ժողովածու, հատոր չորրորդ, Հայպետհրատ, Երևան, 1963, էջեր 684:
2. Աստվածատրյան Մ. և ուրիշներ, Ուսումնառությունն ու դասավանդումը կրտսեր դպրոցում, ձեռնարկ ուսուցիչների համար, Երևան, 2000
3. Գարի Վ. և ուրիշներ, Ժամանակակից մանկավարժական մեթոդներ, Մասնագիտական կրթություն և մասնագիտական զարգացում. Ձեռնարկ մանկավարժների և կրթության կազմակերպիչների համար, Երևան, 2005:
4. Գյուլամիրյան Ջ., Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006, «Զանգակ - 97» հրատարակչություն, էջեր 326:
5. Գյուլամիրյան Ջ., Խաղալով սովորենք, Երևան, 2009:
6. Գյուլամիրյան Ջ., Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2009:
7. Սարգսյան Վ. Ա., Այբբենարան, Երևան, 2010, «Մանմար» հրատարակչություն էջեր 155:
8. Սարուխանյան Ս., Միրումյան Մ., Դիշաղաջյան Ն., Փուլային ուսուցման եղանակ, Երևան, 2014, «Զանգակ» հրատարակչություն, էջեր 158: